

112.35

۸۷/۱/۱۰ ۴۹۷۶
۸۷/۱/۲۷

دانشکده حسابداری و مدیریت
دانشگاه علامه طباطبائی

عنوان پایان نامه:

عوامل مؤثر بر مهاجرت نخبگان

بررسی دو دیدگاه (نخبگان و سیاستگذاران)

پایان نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته مدیریت
دولتی (گرایش تحول)

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر رضا واعظی

استاد مشاور:

سرکار خانم دکتر شمس السادات زاهدی

استاد داور:

جناب آقای دکتر حسین پور

به اهتمام:

کیمیا نامدار پور

دی ماه ۱۳۸۷

۱۱۲۰۳۴

کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبائی
فصلنامه علمی پژوهشی

۱۳۸۷ / ۱۱ / ۱۵

بِسْمِ تَعَالَى

شماره:

دانشگاه علامه طباطبائی

تاریخ:

دانشکده حسابداری و مدیریت

پیوست:

صور تجلسه دفاعیه پایان نامه تحصیلی

با تأییدات خداوند متعال پایان نامه تحصیلی خانم کیمیا نامدار پور دانشجوی کارشناسی ارشد رشته

مدیریت دولتی گرایش تحول تحت عنوان:

عوامل موثر بر مهاجرت نخبگان، بررسی دو دیدگاه سیاستگذاران و نخبگان

که به راهنمایی آقای دکتر واعظی تنظیم گردیده است در جلسه مورخه ۱۰/۱۰/۸۷ با حضور اعضاء هیات

داوران مطرح و با نمره (۱۹) و درجه (ب) به تصویب رسید. /م

اعضاء هیات داوران:

امضاء	نام و نام خانوادگی	سمت
	آقای دکتر واعظی	استاد زاهنما
	خانم دکتر زاهدی	استاد مشاور
	آقای دکتر حسین پور	استاد داور
	آقای دکتر حسین پور	نماینده تحصیلات تکمیلی دانشکده

در آغاز لازم می‌دانم از زحمات پدر، مادر و همسر گرامی و عزیزم که در طول دوران تحصیل همواره مشوق و پشتیبان اینجانب بوده اند قدردانی نمایم.

از زحمات اساتید محترم دانشکده مدیریت دانشگاه تهران و دانشگاه علامه به خصوص استاد ارجمند جناب آقای دکتر واعظی و خانم دکتر زاهدی که با راهنمایی‌های ارزنده خود راهگشای اینجانب بوده اند کمال تشکر و سپاسگذاری را دارم.

بمخین از زحمات جناب آقای دکتر حسین پور که قبول زحمت نمودند و پایان نامه اینجانب را داوری فرمودند قدردانی می‌نمایم. در پایان بر خود لازم می‌دانم که از زحمات بی‌دریغ جناب آقای دکتر منوریان، که در تدوین این پایان نامه همواره از راهنمایی‌های ایشان برخوردار بوده‌ام تشکر نمایم.

فصل اول: کلیات تحقیق

۱	۱-۱ مقدمه:
۲	۲-۱ بیان مسئله و اهمیت موضوع تحقیق:
۹	۳-۱ فرضیات یا سوال های تحقیق
۹	۱-۳-۱ سوال اصلی تحقیق
۹	۲-۳-۱ سوالات فرعی تحقیق
۹	۴-۱ اهداف تحقیق
۸	۱-۴-۱ اهداف اصلی
۸	۲-۴-۱ اهداف فرعی
۹	۵-۱ روش شناسی
۱۰	۶-۱ جامعه آماری, روش نمونه گیری حجم نمونه
۱۱	۷-۱ مشکلات و تنگناهای تحقیق
۱۱	۸-۱ تعریف واژگان تخصصی
۱۲	۹-۱ خلاصه فصل اول

فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

بخش اول: مهاجرت

قسمت اول: مهاجرت نخبگان

۱۴	۲-۱ مقدمه
۱۴	۲-۲ مهاجر کیست و مهاجرت چیست؟

۱۵	۳-۲ مهاجرت نخبگان
۱۹	۴-۲ دیدگاه‌های مهاجرت
۱۹	۱-۴-۲ دیدگاه‌های اقتصادی
۱۹	۱-۱-۴-۲ دیدگاه‌های اقتصاد کلاسیک
۲۱	۲-۱-۴-۲ نظریه اقتصاد جدید
۲۴	۳-۱-۴-۲ نظریه روانستاین
۲۵	۴-۱-۴-۲ نظریه ارتور لوئیس
۲۶	۵-۱-۴-۲ نظریه تودارو
۲۷	۶-۱-۴-۲ نظریه بازار کار دوگانه
۳۰	۷-۱-۴-۲ نظریه مرکز پیرامون
۳۰	۲-۴-۲ دیدگاه‌های اجتماعی-فرهنگی
۳۱	۱-۲-۴-۲ نظریه محرومیت نسبی
۳۱	۲-۲-۴-۲ نظریه تحصیل مغزها
۳۲	۳-۲-۴-۲ نظریه اجتماعات پژوهشی
۳۲	۴-۲-۴-۲ نظریه نظام آموزشی اقتباسی
۳۳	۵-۲-۴-۲ نظریه بحران منزلتی
۳۵	۶-۲-۴-۲ نظریه عوامل کششی و رانشی
۳۷	۳-۴-۲ دیدگاه سیاسی
۳۸	۱-۳-۴-۲ نظریه شکار مغزها
۳۹	۲-۳-۴-۲ نظریه جهانی شدن

۳۹	۲-۴-۴ دیدگاه سیستمی
۴۱	۲-۴-۴-۱ نظریه فرار مغزها یا مغزهای فرار
۴۳	۲-۴-۴-۲ نظریه کوچ مجازی
۴۳	۲-۴-۵ دیدگاه مهندسی اجتماعی
	قسمت دوم: مهاجرت سرمایه‌های انسانی
	قسمت سوم: مهاجرت در جهان
	قسمت چهارم: مهاجرت در ایران
۴۸	۱-۲ روند تاریخی مهاجرت
۵۰	۲-۲ آمار مهاجرت ایرانیان به خارج از کشور
۵۹	۲-۳ اقدامات انجام شده برای جلوگیری از مهاجرت نخبگان
	قسمت پنجم: بررسی سیاستهای کشور چین - مطالعه ای مقایسه ای
۶۵	۲-۱۱ استراتژی های دولت چین برای بازگرداندن نخبگان
۶۷	۲-۱-۱ تغییر محیط برای بازگشت مهاجرین
۷۱	۲-۱-۱ سیاستهای دولت برای ترغیب تعداد بیشتری از بازگشتگان
۷۱	۲-۱-۲ تجهیز منابع اداری خارج از کشور
۷۲	۲-۱-۲-۲ سیاستهای مالی
۷۲	۲-۱-۲-۳ بهبود جریان اطلاعات
۷۲	۲-۱-۲-۴ آسان کردن فرایند بازگشت
۷۳	۲-۱-۲-۵ بازدید از چین برای کوتاه مدت
۷۳	۲-۱-۳ تلاشهای بنیادی برای جذب سرمایه های خارج از کشور

۷۴ ۲-۱-۴ نقش سیاستهای دولت در معکوس کردن جریان مهاجرت

۷۶ ۲-۱-۵ بحث بر سر سیاستهای امتیازی دولت به بازگشتگان

قسمت ششم: مروری بر سوابق تجربی و پژوهشهای انجام شده

۷۷ ۲-۱ پژوهشهای انجام شده در داخل ایران

۷۹ ۲-۲ پژوهشهای انجام شده در خارج از ایران

بخش دوم: خط مشی

قسمت اول: علم خط مشی

۸۷ ۲-۱ تعاریف خط مشی

۸۸ ۲-۲ فرایند خط مشی

۹۱ ۲-۳ بازیگران فرایند خط مشی

قسمت دوم: مدل

۹۳ ۲-۱ مدل مفهومی تحقیق

۹۵ ۲-۲ خلاصه فصل دوم

فصل سوم: روش تحقیق

۹۶ ۳-۱ مقدمه

۹۶ ۳-۲ روش تحقیق

۹۸ ۳-۳ متغیرهای تحقیق

۹۹ ۳-۴ جامعه و نمونه آماری

۱۰۰ ۳-۵ روش نمونه گیری

۱۰۲	۳-۶ ابزار سنجش و متغیرهای تحقیق
۱۰۳	۳-۷ روشهای جمع آوری اطلاعات
۱۰۴	۳-۸ مدل تحقیق
۱۰۶	۳-۹ روایی و پایایی
۱۰۶	۳-۹-۱ پایایی
۱۰۷	۳-۹-۲ روایی
۱۰۸	۳-۹-۳ اعتبار عاملی
۱۱۵	۳-۱۰ آزمونهای بکار رفته
۱۱۷	۳-۱۱ تعریف متغیرهای مورد بررسی
۱۱۸	۳-۱۲ خلاصه فصل سوم

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل اطلاعات

۱۲۰	۴-۱ مقدمه
۱۲۰	۴-۲ یافته‌های توصیفی مرتبط با اطلاعات پایه
۱۲۰	۴-۲-۱ جنسیت
۱۲۱	۴-۲-۲ سن
۱۲۲	۴-۲-۳ رشته تحصیلی
۱۲۳	۴-۲-۴ دانشگاه محل تحصیل
۱۲۴	۴-۲-۵ دانشگاه دوره کارشناسی
۱۲۵	۴-۲-۶ تمایل به مهاجرت
۱۲۶	۴-۲-۷ سابقه کار

۱۲۷	۴-۳ آمار استنباطی
۱۲۷	۴-۳-۱ آزمون کولموگروف-اسمیرنوف
۱۲۸	۴-۳-۲ ضریب همبستگی پیرسون
۱۳۴	۴-۳-۳ آزمون فریدمن
۱۳۸	۴-۳-۴ آزمون میانگین یک جامعه
۱۴۰	۴-۳-۵ آزمون مقایسه میانگین رده های مختلف
۱۴۲	۴-۳-۶ آزمون مقایسه میانگین دو جامعه
۱۵۴	۴-۴ خلاصه فصل چهار

فصل پنجم: نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات

۱۵۵	۵-۱ مقدمه
۱۵۶	۵-۲ بررسی فرضیه های تحقیق
۱۵۸	۵-۳ ارائه پیشنهاد
۱۶۰	۵-۴ پیشنهادات برای بررسی های آتی
۱۶۰	۵-۵ محدودیتهای تحقیق
۱۶۰	۵-۶ خلاصه فصل پنجم

منابع

پیوستها

فصل اول

۷

نگاره ۱. مدل تحقیق

فصل دوم

۷۶

جدول ۱. عوامل مهاجرت در چین

۷۸

جدول ۲. علل بازگشت مهاجرین به چین

۸۶

نگاره ۱. مدل اورت لی

۹۳

نگاره ۲. نهار در خط مشی گذاری

۹۴

نگاره ۳. مدل تحقیق

۹۱

نمودار ۱. مراحل خط مشی گذاری

فصل سوم

۹۹

جدول ۱. جامعه آماری

۱۰۲

جدول ۲. نمونه آماری

۱۰۲

جدول ۳. اطلاعات کلی پرسشنامه

۱۰۶

جدول ۴. سوالات مرتبط به شاخص‌ها

۱۱۳

جدول ۵. عامل‌های مبداء

۱۱۴

جدول ۶. عامل‌های مقصد

۱۱۵

جدول ۷. عامل‌های شخصی

۱۰۵

نگاره ۱. مدل تحقیق

فصل چهارم

- ۱۲۰ جدول ۱. توزیع فراوانی جنسیت
- ۱۲۱ جدول ۲. توزیع فراوانی سن
- ۱۲۲ جدول ۳. توزیع فراوانی رشته تحصیلی
- ۱۲۳ جدول ۴. توزیع فراوانی دانشگاه
- ۱۲۴ جدول ۵. توزیع فراوانی دانشگاه دوره کارشناسی
- ۱۲۵ جدول ۶. توزیع فراوانی تمایل به مهاجرت
- ۱۲۶ جدول ۷. توزیع فراوانی سابقه کار
- ۱۳۱ جدول ۸. آزمون همبستگی پیرسون میان عوامل مبداء و عوامل مقصد
- ۱۳۲ جدول ۹. آزمون همبستگی پیرسون میان عوامل مبداء و عوامل شخصی
- ۱۳۴ جدول ۱۰. آزمون همبستگی پیرسون میان عوامل مقصد و عوامل شخصی
- ۱۳۵ جدول ۱۱. رتبه بندی عوامل مبداء
- ۱۳۶ جدول ۱۲. رتبه بندی عوامل مقصد
- ۱۳۷ جدول ۱۳. رتبه بندی عوامل شخصی
- ۱۳۹ جدول ۱۴. آمار توصیفی
- ۱۳۹ جدول ۱۵. میانگین عوامل
- ۱۴۰ جدول ۱۶. تفاوت میان رده ها
- ۱۴۳ جدول ۱۷. میانگین عامل ضعف در سیستم آموزشی
- ۱۴۴ جدول ۱۸. میانگین عامل کمبود فرصت شغلی
- ۱۴۵ جدول ۱۹. میانگین عامل مشکلات معیشتی - اقتصادی

۱۴۶	جدول ۲۰ میانگین عامل ضعف مدیریت دولتی در فعالیتهای تحقیقاتی
۱۴۷	جدول ۲۱ میانگین عامل احساس آزادی بیان و اندیشه
۱۴۹	جدول ۲۲ میانگین عامل فرصت رشد و ارتقاء
۱۵۰	جدول ۲۳ میانگین عامل امنیت فردی و اجتماعی
۱۵۱	جدول ۲۴ میانگین عامل امنیت اقتصادی
۱۵۲	جدول ۲۵ میانگین عامل کاهش عرق ملی نسبت به وطن
۱۵۳	جدول ۲۶ میانگین عامل احساس نا امیددی نسبت به آیند در وطن
۱۲۱	نمودار ۱ فراوانی جنسیت
۱۲۲	نمودار ۲ فراوانی سن
۱۲۳	نمودار ۳ فراوانی رشته تحصیلی
۱۲۴	نمودار ۴ فراوانی دانشگاه
۱۲۵	نمودار ۵ فراوانی دانشگاه دوره کارشناسی
۱۲۶	نمودار ۶ فراوانی تمایل به مهاجرت
۱۲۷	نمودار ۷ فراوانی سابقه کار

چکیده

پدیده فرار مغزها "brain drain" یا مهاجرت نخبگان از کشورهای توسعه نیافته و در حال توسعه به کشورهای پیشرفته از چالش های اساسی کشورهای در حال توسعه و یا جهان سوم است که منابع انسانی و مالی این کشورها را به کام خود می کشد و به سوی کشورهای توسعه یافته سرازیر می کند و نتیجه آن شکاف عمیق تر میان کشورهای فقیر و غنی است.

تردیدی نیست که نیروی انسانی نخبه سرمایه های زنده و پویای هر سازمان محسوب می شوند که از عوامل مهم رشد و توسعه هر کشور است و با قاطعیت می توان گفت این عامل در صدر سایر عوامل قرار می گیرد.

تحقیق حاضر به منظور بررسی علل مهاجرت نخبگان در دانشجویان رشته مدیریت در مقطع کارشناسی ارشد نگاشته شده است. به دلیل اهمیت این موضوع، در این تحقیق علاوه بر علل مهاجرت به بررسی سیاستهای اتخاذی از طرف سیاستگذاران اشاره شده است و همچنین به مقایسه دیدگاه این دو دسته پرداخته شده است.

پس از انجام آزمونهای آماری در این رابطه نشان داده شد که نظرات این دو گروه در تمامی موارد با هم تفاوت معنادار دارد و لذا بهتر آنست که سیاستهای اتخاذ شده مورد بازبینی قرار بگیرد.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه:

پدیده فرار مغزها "brain drain" یا مهاجرت نخبگان از کشورهای توسعه نیافته و در حال توسعه به کشورهای پیشرفته از چالش‌های اساسی کشورهای در حال توسعه و یا جهان سوم است که منابع انسانی و مالی این کشورها را به کام خود می کشد و به سوی کشورهای توسعه یافته سرازیر می کند و نتیجه آن عمیق‌تر شدن شکاف میان کشورهای فقیر و غنی است.

تردیدی نیست که نیروی انسانی نخبه سرمایه‌های زنده و پویای هر سازمان محسوب می شوند که از عوامل مهم رشد و توسعه هر کشور است و با قاطعیت می توان گفت این عامل در صدر سایر عوامل قرار می گیرد.

پدیده مهاجرت نخبگان در جهان امروز جلوه بارزتر و پرننگتری پیدا کرده است و به دلیل نیاز مبرم کشورها به حفظ منابع مالی و انسانی، توجه جدی‌تری را به موضوع انگیزه‌های خروج و مهاجرت، اجتناب ناپذیر می سازد.

۱-۲ بیان مسئله و اهمیت موضوع تحقیق:

واژه "فرار مغزها" به حرکت سرمایه‌های انسانی وقتی جریان خالص خروج نخبگان به یک سمت بسیار بیشتر باشد، اطلاق می شود.

واژه "مغز" brain به هرگونه مهارت، شایستگی و یا خصیصه‌ای که یک دارایی بالقوه محسوب شود اطلاق می شود.

واژه "فرار" drain به حالتی گفته می شود که خروج این افراد از حالت عادی بیشتر باشد. ارتباط این دو کلمه "brain drain" به معنی خروج بیش از اندازه افراد با استعداد با سرعتی قابل ملاحظه است. (Salt, 1997)

واژه Brain drain اولین بار از طرف مجمع سلطنتی انگلستان در مورد مهاجرت نخبگان آن کشور به ایالات متحده و کانادا در دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ به کار گرفته شد. (Opiyo, 2005)

تعاریف متعددی از از واژه مهاجرت بیان شده است؛ یکی از تعاریف مهاجرت را لی^۱ عنوان کرده است که:

"مهاجرت عبارت است از تغییر دائمی یا نیمه دائمی مسکن، بدون هیچ محدودیتی در مورد فاصله حرکت و ماهیت اختیاری یا اجباری مهاجرت و بدون هیچ گونه تمایزی بین مهاجرت داخلی یا خارجی" (وحیدی، ۱۳۶۴، ص ۱۶)

باتوجه به اینکه مهاجرت و تغییر محل زندگی، موضوع بین رشته‌ای بسیاری از علوم از جمله جمعیت‌شناسی، روان‌شناسی، سیاست، علوم اجتماعی و اقتصاد است، آرا و نظریه‌های گوناگونی درباره آن وجود دارد که هر یک از آنها به مصداق یا مورد خاصی از آن می‌پردازند. در آن زمینه‌ها نیز موضوع را در قالب نگرش‌های خاص خود بررسی و تحلیل می‌کنند. قابل ذکر است که شکل و ماهیت جابه‌جایی افراد در کنار اثرپذیری آنها از ویژگی‌های فردی، محیطی، اجتماعی و ... دامنه عملکرد نظریه‌های مربوط را تقلیل داده.

با توجه به تعاریف و جلوه‌های متعدد مهاجرت، مانند مهاجرت‌های: دائمی و موقت، ارادی و اجباری، قانونی و غیرقانونی و همچنین توافق در تفکیک و تعریف نیروی نخبه، تحصیل کرده و متخصص و عدم دسترسی به مهاجران و همچنین دخالت متغیر مهاجرت مجازی (حضور در کشور مبدأ و کار در کشور مقصد) آمار دقیقی از نرخ مهاجرت نخبگان در دسترس نیست، با این وجود آمارها و اطلاعات منتشر شده از سوی صندوق بین‌المللی پول و یا سازمانهای مربوط در کشورهای مهاجرفرست و مهاجرپذیر، از مهاجرت‌نگران‌کننده و روزافزون استعدادهای درخشان و چهره‌های شاخص علمی و فرهنگی و حتی صاحبان سرمایه و منابع مالی به کشورهای توسعه یافته حکایت دارد. (فلاحی، ۱۳۸۵).

کشور ایران نیز از این قاعده استثنا نیست و با این معضل مواجه است و در سالهای اخیر معضل فرار مغزها به تدریج در حال تبدیل به یک بحران اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شده است. عمده اطلاعات و پژوهش‌های انجام شده در کشور ما پیرامون مهاجرت به این مسئله در بعد کلان پرداخته است و جامعه آماری و مورد استناد اکثریت این پژوهش‌ها مهاجران فیزیکی و یا کسانی

¹ Lee

بودند که به شیوه های گوناگون موفق به خروج از کشور شده اند. در این بررسی ها به کسانی که احتمالاً قصد مهاجرت و خروج از کشور را دارند کمتر توجه شده است.

بیان دیدگاهها و علل اصلی مهاجرت مهاجران بالقوه، می تواند در برنامه ریزی های کلان سیاست گذاران موثر باشد.

مهاجرت در اساس فرآیندی پیچیده و وابسته به عوامل متعدد فرهنگی، شغلی، اقتصادی، آموزشی، علمی، سیاسی و حتی ایدئولوژیکی است که این عوامل دست به دست هم می دهند و باعث می شوند تا اندیشه مهاجرت را در ذهن شخص به وجود بیاورند.

بی تردید مسئله اصلی و شرط لازم مهاجرت، شکل گیری و ایجاد انگیزه کافی است. کسی که قصد مهاجرت دارد باید دارای انگیزه و تمایل کافی و توجیه پذیر باشد. اگر انگیزه ها و گرایش های لازم در خصوص مهاجرت شکل نگیرند، پدیده مهاجرت صورت نمی گیرد، حتی اگر امکانات و شرایط برای کوچ فراهم گردد.

اورت لی^۲ پژوهشهایی در زمینه مهاجرت انجام داده است و در کتاب خود تحت عنوان "مهاجرت بین المللی" عوامل موثر بر مهاجرت نخبگان از کشورهای توسعه نیافته به کشورهای پیشرفته و علل عدم بازگشت آنها را به میهن به شرح زیر بیان کرده است:

۱. عواملی که به کشور مبداء مربوط می شود

۲. عواملی که به کشور مقصد مربوط می شود

۳. عوامل شخصی

برای بسیاری از مردم افزایش جمعیت در کشور مبداء و کاهش فرصت های شغلی از عواملی است که موجب می شود مردم در جستجوی کشورهایی برآیند که به کار و مهارت آنها احتیاج باشد. عوامل اقتصادی جزء مهم ترین عوامل مهاجرت به حساب می آید. مهاجران برای به دست آوردن شرایط مادی بهتر، تلاش می کنند به مناطقی مهاجرت کنند که فرصتهای اقتصادی فراوانتر و مناسب تر باشد. همچنین می توان به دیگر عواملی از جمله جنگ، تغییرات بزرگ و ناگهانی اجتماعی یا سیاسی اشاره کرد.

² Everrets Lee

سختی و مشکلات موجود در سر راه نیروی جوان و فعال برای ورود به مقاطع بالاتر تحصیلی از یک سو و تبلیغات وسیع دانشگاههای خارج از کشور برای جذب این دانش آموختگان از عوامل اصلی مهاجرت در حال حاضر محسوب می شود. نیروی جوان و فعال به امید یافتن آینده ای روشن تر و کسب مدارج علمی بالاتر جذب چنین تبلیغاتی می شوند.

قابل ذکر است که معمولاً دانش آموختگان دانشگاههای معتبر و شناخته شده ایرانی به راحتی از طرف دانشگاههای خارج از کشور پذیرفته می شوند.

عوامل موثر در مهاجرت در مورد مهاجران بالقوه ایرانی تاکنون مورد سنجش قرار نگرفته است و لزوم بررسی دقیق‌تر آن برای کاربرد در این سطح احساس می‌شود. به منظور بومی سازی مدل حاضر و افزایش اعتبار آن از نظرات خبرگان استفاده خواهد شد.

دولتها و خط مشی گذاران در طول تاریخ معاصر مهاجرت همواره سیاستهایی را در قبال این پدیده اتخاذ کرده‌اند.

کشورهای مهاجرفرست همواره در پی یافتن راهکارهایی برای جلوگیری از مهاجرت نیروهای ماهر و نخبه خود هستند.

در سالهای اخیر توجه مسولان دولتی به این مورد بیشتر معطوف شده است و اقداماتی را جهت کاهش مهاجرت نخبگان انجام داده‌اند.

سیاستمداران در این حوزه با توجه به دلایل مهاجرت نخبگان اقدام به خط مشی گذاری می‌نمایند و اقدامات خود را در جهت کاهش مهاجرت عملی می‌کنند.

خط مشی پدیده‌ای است پیچیده، شامل تصمیمات متعدد که به وسیله افراد و سازمانهای مختلف گرفته می‌شوند. خط مشی اغلب براساس خط مشی های پیشین شکل گرفته و با دیگر تصمیمات نامربوط پیوند دارد. (راش، هاولت، ۱۳۸۰، ص ۲۲)

از میان تعاریف متعدد "خط مشی عمومی"، برخی بسیار پیچیده و برخی بسیار ساده‌اند. با وجود تنوع و تفاوت های موجود در این تعاریف، همه آنها در مورد جنبه های کلیدی خاصی توافق دارند. آنها براین نکته اتفاق نظر دارند که خط مشی های عمومی از تصمیمات گرفته شده از سوی حکومتها ناشی می‌شوند. همچنین، تصمیمات دولتها در مورد اینکه هیچ کاری انجام ندهند نیز به اندازه تصمیم برای انجام کاری مشخص، خط مشی هستند. با این همه، در رابطه با دیگر جنبه ها نیز، تفاوت تعاریف قابل توجه است. بررسی سه نمونه که به دفعات در نوشته های مختلف استفاده شده‌اند، برای انتقال معنای پیچیده این اصطلاح کفایت می‌کند.